



Shahid Bahonar
University of Kerman

Journal of Resistance Literature

Print ISSN: 2008-6881 Online ISSN: 2821-1022



Scientific Association of Persian
Language and Literature

The Dynamics of Resistance Poetry in Turkish Literature*

*Gholamreza Kafi

*Neda Hatami

Abstract

1. Introduction

Resistance literature expresses the pains and struggles experienced by nations or specific segments of society during pivotal historical moments. As such, it is a continuous representation of opposing forces, juxtaposing life against death and freedom against oppression. Consequently, resistance literature in each period is molded by the distinctive characteristics of that era and is influenced in form, content, and orientation by the environmental, historical, social, and political conditions of the time. Turkish resistance literature, likewise, has evolved in response to diverse historical developments and socio-political events, reflecting unique attributes and adopting new forms with each phase of its existence. The significant impact of various incidents, coupled with Turkey's involvement in both World Wars, has lent Turkish resistance poetry considerable depth and diversity, allowing it to pass through numerous developmental stages.

* Article history:

Received: 30 - 9 - 2024

Received in revised form: 5 - 10 - 2024

Journal of Resistance Literature

Year 16, No. 30, Spring and Summer 2024

Accepted: 16 - 10 - 2024

Published online: 11 January 2025

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman



© The Author(s).

۱. Associate Professor, Shiraz University, Shiraz. (Corresponding author) Email: ghkafi@shirazu.ac.ir
۲. M.A. Graduate in Persian Language and Literature, Shiraz University, Shiraz, Iran.
Email: Hatamedata7373@gmail.com

1-1. Statement of the Problem

This article aims to introduce Turkish resistance literature, analyze its various approaches, and examine the historical events—such as wars, revolutions, and more—that have contributed to the emergence of this genre in Turkey. Findings from this study indicate that many Turkish poets have composed war-themed poetry, while a significant number have also written anti-war poetry, focusing deeply on the destructive impact of war. Additionally, Turkish literature features strong movements of nationalism and socialist realism, both of which have maintained a lasting influence. Poets from these movements, like Nâzım Hikmet and Attilâ İlhan, have succeeded in elevating Turkish literature to a global level by emphasizing universal human themes.

1-2. Literature Review

In Turkey, numerous articles and theses on resistance and war literature have been published, highlighting the significance and breadth of this genre within the country. These studies not only address the overarching concept of war in Turkish poetry but also examine the impact of each specific war and historical event on Turkish literature individually. For instance, Şahan Hordanya, in a study titled *World War II in Turkish Literature*, analyzes works influenced by the Second World War, while Erdoğan Kul explores this period from an anti-war perspective. Similarly, Duman Haluk and Salih Kur Alp focus on the general theme of war in Turkish literature and, through studies like *New Sources in Turkish Literature* and *War and Literature*, provide an overview of Turkish resistance literature, illustrating its various characteristics and ideological trends.

In addition to the extensive body of work within Turkey addressing different wars and their effects on Turkish poetry, there are a few studies from Iran that serve as a reference for this research. For example, Mohammad Amin Seyfi, in his article titled *An Introduction to Turkish Literature*, offers an overview of modern Turkish literature. Furthermore, Ali Jahanshahi Afshar's work examines elements of resistance in the poetry of Nâzım Hikmet, one of Turkey's most prominent literary figures. Although Hikmet stands as a major representative of Turkish literature, a more comprehensive and thorough exploration of resistance in Turkish literature is necessary. This would involve examining the concept across various historical

periods and literary movements to gain a deeper understanding of its evolution.

1-3. Significance and Necessity of the Research

Turkish poetry is one of the most significant literary domains closely connected to Persian and Arabic language and literature, with a history spanning several centuries and encompassing numerous eras and literary movements. Beyond this rich heritage and the diversity of its periods and trends, Turkish poetry today exhibits remarkable thematic variety. Its ideological spectrum ranges from dogmatism and religious devotion to liberalism, secularism, and even atheism. The importance of studying this poetic field arises from its deep historical roots, its diversity, and its extensive thematic scope, which collectively make it a subject worthy of comprehensive academic exploration.

2. Discussion

2-1.Examination of Resistance Poetry in Turkish Literature

Turkish resistance poetry can be divided into three main phases based on historical periods: Pre-Islamic, Islamic, and Post-Modernization. Each phase reflects the unique characteristics and stylistic elements shaped by the socio-political conditions of its time. In the period before modernization and constitutional reforms, Turkish resistance poetry was relatively limited in scope, focusing primarily on themes of heroism, national and religious valor, and epic tales. However, following the modernization movement, poets began to infuse resistance poetry with their own identities and personal perspectives, portraying a broader array of themes and diverging from earlier, more traditional approaches.

Moreover, it is essential to note that, before the modernization era, Turkey's wars took place predominantly in territories outside Istanbul, often in lands under Ottoman control rather than within Turkish borders. This geographical distance limited the direct emotional and social impact of these conflicts on the Turkish populace. Consequently, poetry about these battles was often authored by military poets who had personally participated in the wars (Duman & Gürseder, 2009, p. 45). This explains why, before the constitutional period, resistance poetry in Turkey lacked diversity, often reflecting

the views of a specific societal class and shaped by the prevailing ideological framework.

In contrast, during wars after the establishment of the Republic, Istanbul and the Turkish people were directly affected, and their daily lives were profoundly influenced by the conflict. In this context, the Crimean War (1853–1856) marked a significant turning point in Turkish resistance literature, as it was the first major conflict that directly involved the Turkish public, making war an experience shared by the entire population.

Another key focus of this study is Turkish poetry from the Second World War, compared with poetry from the First World War and earlier conflicts. The distinction between World War I and World War II poetry in Turkey can be illustrated through the works of two major poets: Yahya Kemal and Karakoç. Karakoç, a poet of World War I, portrayed war in a heroic and optimistic light, celebrating victories and expressing a supportive stance toward war. He viewed glorifying the homeland's heroes as a poet's duty. Conversely, Yahya Kemal, writing during World War II, presented war in a stark contrast, focusing on the clash between life and death, lending his war poetry an elegiac quality. Consequently, while World War I poetry reflects a spirit of triumph and combativeness, World War II poetry takes a more realistic view, condemning the brutality of war and emphasizing its bitterness (Sağlam, 2014, p. 81).

2-2. Turkish Resistance Poetry Before Islam

Among the Turks, there has long existed a spirit of bravery, heroism, and a drive for global dominance. This worldview contributed to the incorporation of martial themes into Turkish poetry both before and after the advent of Islam. Particularly in the folk literature of this period, numerous poems were composed about war. During times of intense warfare, people and warriors created poetry that reflected their war-influenced lives and expressed their perspectives on the nature of battle.

2-3. Turkish Resistance Poetry After the Introduction of Islam

With the collapse of the Göktürk Empire in the mid-8th century, a struggle for dominance over Central Asia emerged between the Abbasids and the Chinese. This struggle culminated in the Battle of Talas in 751, where the Muslim Arabs clashed with the Chinese. The

alliance between the Karluk Turks and the Arabs led to a major defeat for the Chinese, compelling them to abandon their aspirations for Central Asian control. Following this pivotal battle, the Turks became closely acquainted with Islam, and by the 10th century, they began converting en masse. With this conversion, the first works influenced by Islam emerged during the Great Seljuk, Karakhanid, and Chagatai periods.

2-4. Turkish Resistance Literature in the Modernization Era

After the fall of the Ottoman Empire, Turkish culture during the modernization era was significantly influenced by Western civilization, and Turkey's political, social, and cultural institutions began to adopt a European character. This shift transformed the intellectual landscape of poets and thinkers, fostering a competitive outlook between Turkey and Europe. During this time, Turkey simultaneously adopted Western influences and developed a counter-movement of anti-Western sentiment and Pan-Turkism, as a result of its competition with the West. Over the span of 40 to 50 years, these dynamics contributed to a new literary identity for Turkish intellectuals and artists. During this period, Turkey engaged in several wars that left a profound mark on its literature, helping to shape the emerging artistic identity of Turkish culture (Duman, 2009, p. 44).

2-4-1. The 1828–1829 Ottoman-Russian War

One notable poetic work from this period is *Legend*, written under the pseudonym "Ahu." This poem not only highlights Turkish soldiers but also references Turkey's historical and sacred heroes, incorporating themes of religious and spiritual significance. Additionally, another poet, "Bayburtlu," drew inspiration from the devastation of war to create remarkable works in this genre (ibid., p. 47).

2-4-2. Key Historical Wars and Literary Movements in Turkish Resistance Literature

2-4-2-1. 1853 – The Crimean War

2-4-2-2. 1877–1878 – The Russo-Turkish War

2-4-2-3. 1897 – The Thessaly War

2-4-2-4. 1912 – The Balkan Wars

2-4-2-5. 1914–1918 – World War I

2-4-2-6. 1919 – The Turkish War of Independence

- 2-4-2-7. 1919–1922 – The Greco-Turkish War
- 2-4-2-8. 1920–1940 – Free Verse and Socialist Poetry
- 2-4-2-9. 1923–1940 – Literature in the Republican Era (Nationalistic Literature)
- 2-4-2-10. 1939–1945 – World War II
- 2-4-2-11. The Garip Poetry Movement and World War II
- 2-4-2-12. Anti-War Literature
- 2-4-2-13. 1960–1980 – The New Socialist Poetry Movement

3. Conclusion

1. Turkish literature has witnessed numerous committed literary movements, notably the significant currents of nationalism and socialist realism, which have consistently attracted the attention of Turkish poets and writers.
2. Following the constitutional era and World War I, Turkish poets decisively distanced themselves from Ottoman literature, transforming from value-centered to humanistic, realist, and anti-war literature.
3. A notable characteristic of Turkish literature is its cohesion and unity; it is often possible to identify a shared perspective among various poets, allowing their artistic and intellectual orientations to be encapsulated within cohesive, comprehensive frameworks.
4. Great Turkish poets such as Nazım Hikmet, Orhan Veli, and Attila İlhan have established themselves as key literary figures, promoting humanistic, social, and anti-war ideals that have left a lasting influence. Their work has elevated Turkish literature as a medium for expressing the highest human values, fostering a keen awareness and responsiveness to global and human issues.

Keywords: Resistance Literature, War literature, Nazım Hikmet, Turkish poetry.

References:

- Atay, Ayshe. (2014). "A Comparative Study of War in the Poetry of Nazım Hikmet and Rasul Rozbeh." Proceedings of the International Symposium on War and Literature, Sakarya University, Turkey.
- Doman, Harun. (2018). War Literature. *Journal of Turkish Language and Literature*.

- Donmaz, Erdem. (2014). "Representation of Greeks as Enemies in the Poetry of Ziya Gökalp." *Proceedings of the International Symposium on War and Literature*, Sakarya University, Turkey.
- Gören, Behanur. (2013). *The Balkans in Turkish Poetry from the Tanzimat Era to the Republic*. Department of Turkish Language and Literature, Hacettepe University.
- Kor Alp, Salih & Doman, Haluk. (2009). *New Sources in Turkish Literature (War and Literature)*. *International Journal of Turkish Language, Literature, and History*, Winter Edition.
- Kül, Erdogan. (2014). "Anti-War Discourse in Turkish Literature." *Proceedings of the International Symposium on War and Literature*, Sakarya University, Turkey.
- Literary Studies on Turkey. Available at <http://azrurmia-turkiye.blogfa.com/post/370115>
- Mohseni Nia, Naser. (2009). "Foundations of Contemporary Resistance Literature in Iran and the Arab World." *Journal of Resistance Literature*, Faculty of Literature and Humanities, Shahid Bahonar University of Kerman, Vol. 1, No. 1, pp. 144-158.
- Saeedi, Mehdi. (2016). *War Fiction in Iran*. Institute for Humanities and Social Studies, Jihad-e-Daneshgahi, Tehran.
- Saglam, Ayshe. (2014). "A Glimpse into War in the Poetry of Yahya Kemal." *Proceedings of the International Symposium on War and Literature*, Sakarya University, Turkey.
- Sangari, Mohammad Reza. (2004). *Resistance Literature*, published in *Poetry*, no. 3.
- Shahan, Hordania. (2014). *World War II in Turkish Literature*. *Proceedings of the International Symposium on War and Literature*, Sakarya University, Turkey.
- Shaker, Omar. (2018). *The Narratives of Çanakkale in Turkish Literature*.
- Turkish Epics After the Adoption of Islam*. Available at <https://www.turkedebiyati.org/islamiyetin-kabulunden-sonraki-turk-destanlari>
- Zavari Rezaei, Akbar. (2013). *The Status of Turkish Literature in the World*.



جریان‌شناسی شعر پایداری در ادبیات ترکیه*

غلام‌رضا کافی^۱ 

ندا حاتمی^۲ 

چکیده

جستار حاضر به جریان‌شناسی شعر پایداری ترکیه پرداخته است و جریان‌های ادبی مختلف ترکیه را که اشاعه دهنده مولفه‌هایی مثل آزادی، عدالت، ظلم‌ستیزی، ملی‌گرایی، جنگ، میهن، دین و... بوده‌اند، معرفی کرده‌است. در این پژوهش موضوع جنگ به خاطر گستردگی آن در تاریخ و ادبیات ترکیه بیشتر مورد بحث قرار گرفته‌است؛ اما در کنار آن، جریان‌های آزادی‌خواه، انسان‌محور و سوسیالیستی نیز معرفی شده‌اند. طبق بررسی‌های انجام شده در دوره مشروطه، وقتی هنوز شاعران به طور کامل از ادبیات عثمانی جدا نشده‌اند می‌توان ادبیات ارزش‌محوری را دید که نگاهی سلحشورانه به جنگ دارد و مفاهیمی مثل دین، شهادت، میهن و پیروزی‌ها و شکست‌ها را بسط می‌دهد. با رخ دادن جنگ جهانی دوم ادبیات ترکیه دگرگون شده، چهره‌ای سوسیالیستی به خود می‌گیرد. تغییرات حاصل از جنگ جهانی دوم باعث می‌شود ادبیات پایداری ترکیه از ادبیاتی سلحشورانه و ارزش‌محور به ادبیاتی انتقادی و جنگ‌ستیز تبدیل شود که در آن موضوعاتی چون اجتماع، مردم و سیاست بسیار برجسته‌اند. یافته‌ها که با تکیه بر منبع‌پژوهی مستقیم و به شیوه کتابخانه‌ای به دست آمده‌اند، نشان می‌دهند شاعران در این بُرهه نگاهی انسانی دارند و در پی گسترش شعر ضد جنگ هستند. هم‌این که چنین رویکردی در ادبیات ترکیه با اتمام جنگ جهانی دوم خاتمه نمی‌یابد؛ بلکه شاعران ترک همواره با پرداختن به مضامین پایداری همسو با تحولات اجتماعی پیش می‌روند.

واژه‌های کلیدی: ادبیات پایداری، شعر جنگ، ناظم حکمت، شعر ترکیه.

* تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۳-۰۷-۰۹ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳-۰۷-۱۴ تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۳-۰۷-۲۵

DOI: 10.22103/jrl.2024.4648

نشریه ادبیات پایداری، دوره ۱۶، شماره ۳۰، بهار و تابستان ۱۴۰۳، صص ۳۲۸-۳۰۱

ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

حق‌مؤلف © نویسندگان



۱- دانشیار بخش زبان و ادبیات فارسی دانشگاه شیراز، شیراز، ایران. (نویسنده مسئول: ghkafi@shirazu.ac.ir)

۲- دانش آموخته کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه شیراز، شیراز، ایران. Hatamineda7373@gmail.com

۱. مقدمه

ادبیات پایداری بیانگر دردها و رنج‌هایی است که در برهه‌های تاریخی بر ملت‌ها یا بخشی از آن‌ها می‌گذرد؛ لذا پیوسته نمایشگر تضاد است. مرگ را در برابر حیات و آزادی را در مقابل اسارت مطرح می‌کند. بر این اساس ادبیات پایداری هر دوره طبق خصوصیات متمایز همان دوران شکل می‌گیرد و در شکل، فرم، محتوا و تمام جهت‌گیری‌ها از شرایط زیستی، تاریخی، اجتماعی و سیاسی آن برهه از زمان تاثیر می‌پذیرد. در این میان ادبیات پایداری ترکیه نیز تحت تاثیر تحولات تاریخی و رویدادهای سیاسی و اجتماعی متنوع در هر دوران از زیست خود صفات خاصی را بروز داده و شکل تازه‌ای به خود می‌گیرد. حوادث گوناگون و تاثیر پذیری ترکیه از دو جنگ جهانی باعث می‌شود شعر پایداری ترکیه از عمق و تنوع فراوانی برخوردار گردد و دوره‌های متعددی را پشت سر بگذارد.

۱-۱- بیان مسأله

مقاله حاضر تلاش می‌کند ادبیات پایداری ترکیه را معرفی کرده، رویکردهای مختلف موجود در آن را بررسی نماید و به اتفاقات تاریخی مثل جنگ، انقلاب‌ها و... که زمینه‌ساز بروز این نوع ادبی در ترکیه بوده‌اند، بپردازد. نتایج به دست آمده از این پژوهش نشان می‌دهد که در ترکیه شاعران بسیاری تحت تاثیر جنگ شعر سروده‌اند و شاعران بسیاری نیز به سرایش شعر ضدجنگ پرداخته‌اند، شعری که عمیقاً به بیان تاثیرات مخرب جنگ می‌پردازد. علاوه بر این، می‌توان در ادبیات ترکیه جریان‌های ناسیونالیسم و رئالیسم سوسیالیستی را مشاهده کرد که همواره حضوری قدرتمند داشته‌اند و برخی شاعران این جریان‌ها مثل ناظم حکمت و آتایلا ایلهان توانسته‌اند با برجسته کردن مفاهیم انسانی، ادبیات ترکیه را به ادبیاتی جهانی تبدیل کنند.

۱-۲- پیشینه پژوهش

در ترکیه مقالات و پایان‌نامه‌های متعددی در پیوند با ادبیات پایداری و جنگ نگاشته شده‌است که همگی نشان‌دهنده گسترده‌گی این نوع ادبی در این کشور هستند. این مقالات علاوه بر این که به کلیت مفهوم جنگ در شعر ترکیه پرداخته‌اند، تاثیر هر جنگ و هر رویداد تاریخی را به طور مجزا بر ادبیات ترکیه بررسی نموده‌اند. در این میان «شاهان هوردنیا» در قالب پژوهشی تحت عنوان «جنگ جهانی دوم در ادبیات ترکیه» به بررسی آثاری که تحت تاثیر جنگ جهانی دوم نگاشته شده‌اند پرداخته و اردوغان کول این برهه از ادبیات ترکیه را از منظر دیدگاه ضد جنگ

بررسی کرده‌است. در کنار این پژوهش‌ها دومان هالوک و صالح کور آلپ به کلیت جنگ در ادبیات ترکیه توجه کرده‌اند و با ارائه‌ارائه پژوهش «منابع جدید ادبیات ترکی» «جنگ و ادبیات» کلیتی از ادبیات پایداری ترکیه را ارائه داده و ویژگی‌ها و گرایش‌های مختلف این رویکرد را نشان داده‌اند. علاوه بر منابع متعددی که در ادبیات ترکیه وجود داشته و به جنگ‌های مختلف و تاثیر آن‌ها بر شعر ترکی می‌پردازند می‌توان از چند پژوهش محدود در ایران نیز به عنوان پیشینه این پژوهش نام برد.

در مقاله‌ای با عنوان «درآمدی بر ادبیات ترکیه» محمد امین سیفی کلیاتی راجع به ادبیات مدرن ترکیه ارائه نموده‌است. علاوه بر این با بررسی‌های انجام شده در این زمینه می‌توان مقاله‌ای از علی جهانشاهی افشار را معرفی کرد که به بررسی مولفه‌های پایداری در شعر ناظم حکمت می‌پردازد. اگر چه ناظم حکمت نماینده برجسته‌ای برای ادبیات ترکیه است اما برای کسب شناخت دقیق‌تر لازم است به طور کامل‌تر و همه‌جانبه‌تر به مسئله پایداری در ادبیات ترکیه پرداخته شود و این مفهوم در دوره‌های تاریخی متعدد و نحله‌های ادبی مختلف بررسی گردد.

۱-۳- اهمیت و ضرورت پژوهش

شعر ترکیه یکی از مهم‌ترین حوزه‌های ادبی نزدیک به زبان و ادبیات فارسی و همچنین شعر عربی است که از دیرینه‌ای چندین قرنه برخوردار است و در آن دوره‌ها و نحله‌های فراوانی قابل ردیابی است. گذشته از این پیشینه کهن و تنوع دوره‌ها، جریان‌های آن، امروزه از منظر محتوا، دارای تنوعی چشمگیر است که بسترهای معنایی‌اش از جزم اندیشی و مذهب‌گرایی تا آزاداندیشی، دین‌گریزی و سکولاریسم را در بر می‌گیرد. اهمیت پرداختن به این حوزه شعری برخاسته از همین دیرینگی، گونه‌گونی و بسترهای محتوایی متنوع است.

۲- بررسی شعر پایداری در ادبیات ترکیه

شعر پایداری ترکیه را می‌توان از نظر دوره زمانی به سه مرحله تقسیم کرد. این گونه‌ی ادبی «پیش از ورود اسلام»، در «دوره اسلامی» و بعد از «جریان نوسازی ترکیه» طبق شرایط هر برهه‌ی تاریخی، ویژگی و شکل خاصی را به خود گرفته و شیوه متمایزی را ایجاد کرده است؛ البته در دوران قبل از نوسازی و مشروطه، شعر پایداری ترکیه چندان متنوع نبوده و بیشتر حول قهرمانی‌ها، سلحشوری‌های ملی و دینی و حماسه‌ها شکل

گرفته‌است؛ اما پس از جریان نوسازی، شاعران بیش از پیش هویت و نگاه شخصی‌شان را در حوزه پایداری تجلی بخشیده‌اند و رویکردهایی متنوع و متمایز با رویکردهای قبلی را به تصویر کشیده‌اند.

علاوه بر این باید دانست که تا قبل از دوره نوسازی چون جنگ‌ها از نظر جغرافیایی از استانبول فاصله داشتند و در کشورهای دیگری که مورد هجوم دولت عثمانی بوده، صورت می‌گرفته‌اند، نمی‌توانستند مردم ترکیه را از نظر عاطفی چندان درگیر کنند و بر زندگی فردی و اجتماعی آن‌ها تاثیر چندان بگذارند؛ بنابراین شعرها و آثار آن‌ها که در مورد این نبردها وجود دارد، غالباً سروده شاعرانی نظامی است که خود در این جنگ‌ها شرکت داشته‌اند (هارون دومان، کور آلپ گورسدر، ۲۰۰۹: ۴۵). از این رو طبیعی است که شعر پایداری ترکیه پیش از جریان مشروطه تنوع چندان نداشته باشد و نگاه طبقه خاصی از اجتماع را بروز داده باشد و تحت تاثیر نظام فکری مسلط شکل بگیرد. این در حالی است که در تمام جنگ‌هایی که بعد از دوران جمهوری رخ داده‌اند، استانبول و مردم ترکیه مستقیماً درگیر بوده‌اند و شرایط زندگی‌شان کاملاً تحت تاثیر این جنگ‌ها قرار گرفته‌است. از این رو در ادبیات پایداری ترکیه، جنگ کریمه که بین سال‌های "۱۸۵۳" تا "۱۸۵۶" روی داده‌است از لحاظ درگیر شدن مردم و تاثیر پذیرفتن زندگی‌شان از شرایط جنگی، آغاز یک دوره جدید است. در واقع جنگ در این دوران به تجربه‌ای عمومی برای تمام مردم ترکیه تبدیل شد.

موضوع دیگری که در این مقاله مورد بررسی قرار خواهد گرفت، شعر جنگ جهانی دوم و مقایسه آن با شعر جنگ جهانی اول و جنگ‌های پیشین است. تفاوت میان اشعار جنگ جهانی اول و دوم در ادبیات ترکیه را می‌توان با مقایسه دو شاعر برجسته، یحیی کمال و کاراکوچ، توضیح داد. کاراکوچ، به‌عنوان نمونه‌ای از شاعران جنگ جهانی اول، درباره حماسه‌هایی که به پیروزی منتهی می‌شوند سخن می‌گوید و نگرشی مثبت به جنگ دارد. در نتیجه، اشعار او حاوی حمایت و تمجید از جنگ و قهرمانان میهن است و این حمایت را وظیفه‌ی هر شاعر می‌داند.

در مقابل، یحیی کمال، که می‌توان او را نماینده شاعران جنگ جهانی دوم دانست، در اشعارش به تقابل مرگ و زندگی در جنگ توجه دارد و آثار او بیشتر حال و هوای مرثیه به خود می‌گیرد. بر این اساس می‌توان گفت، شعر جنگ جهانی اول روحیه حماسی، پیروزمندانه و جنگ‌طلبانه را بازتاب می‌دهد؛ در حالی که شاعران جنگ جهانی دوم با دیدگاهی واقع‌گرایانه به جنگ

می‌نگرند، آن را نکوهش می‌کنند و به تلخی‌ها و پیامدهای ویرانگر آن می‌پردازند (ساغلام، ۲۰۱۴: ۸۱).

۲-۱- شعر پایداری ترکیه پیش از اسلام

در میان ترک‌ها همواره روحیهٔ سلحشوری، قهرمانی و سلطه بر جهان وجود داشته است. چنین رویکردی باعث شده شعر ترکی قبل از اسلام و در دورهٔ اسلامی همواره با مفاهیم سلحشورانه همراه باشد. به خصوص در ادبیات عامیانه‌ی مربوط به این دوران اشعار زیادی راجع به جنگ سروده شده است؛ در واقع، مردم و مبارزان در دوره‌هایی که کاملاً درگیر با جنگ بوده‌اند، به سرایش اشعاری پرداخته‌اند که شرایط زندگی آن‌ها تحت تاثیر عامل جنگ را نشان داده است و رویکردشان نسبت به این مقوله را مشخص نموده است.

پس از این عصر باستانی می‌توان به ادبیات ترکیه در قدیم‌ترین دوران خود که به زمان امپراطوری هون برمی‌گردد و به عصر «حماسه» و «ادبیات شفاهی» مشهور است، اشاره کرد. البته از این دوران به دلیل شفاهی بودن آثار، اسناد مکتوب چندانی وجود ندارد، برای همین اطلاعات مربوط به آن محدود است؛ اما از آن جا که سرودن اولین نمونه اشعار حماسی ترکی به این زمان باز می‌گردد، باید پذیرفت که ترک‌ها حدود شانزده سده صاحب نوعی شعر حماسی بوده‌اند و گواه آن گزارش پریسکوس، ملازم سفیر روم شرقی در روزگار آتیلای پادشاه سلسلهٔ هون است که ماجرای خواندن شعری حماسی در دربار این پادشاه را وصف می‌کند (مولروس، ج ۴، ۹۲).

از میان حماسه‌های به دست آمده از منابع ترکی مربوط به این دوران می‌توان از داستان‌هایی مثل (آلپر تونگا) و حماسه‌ی اوغوز و افسانهٔ مهاجرت که در میان عامهٔ مردم نیز رایج بوده‌اند، نام برد. در این بین حماسه‌ای که به طور مکتوب در دسترس است، حماسه‌ی اوغوز می‌باشد. باید دقت داشت که در این حماسه جنگ‌ها به طور مفصل توصیف نمی‌شوند و وقایع و صرفاً نتایج جنگ به صورت جملات کوتاه بیان می‌گردد. با این همه، برخلاف روایت‌های کوتاه موجود در این حماسه، آداب و رسوم جنگی آن دوره به طور اجمالی بیان گشته‌است (هارون دومان و کور آلپ گورسدر، ۲۰۰۹: ۳۶).

۲-۲- شعر پایداری ترکیه پس از اسلام

با فروپاشی حکومت گوک ترک‌ها در اواسط قرن هشتم، مبارزه برای تسلط بر آسیای مرکزی بین عباسیان و چینی‌ها آغاز شد. این مبارزه برای تسلط بر آسیای مرکزی در سال ۷۵۱ به جنگ بین

اعراب مسلمان و چینی‌ها بدل گشت. پس از نبرد تالاس، با قرار گرفتن ترکان کارلوک در کنار اعراب مسلمان، چینی‌ها شکست بزرگی در برابر این همبستگی متحمل شدند. بنابراین، چینی‌ها مجبور شدند از مبارزه خود برای تسلط بر آسیای مرکزی دست بکشند. پس از جنگ تالاس، ترک‌ها با دین اسلام از نزدیک آشنا شدند و از قرن دهم به طور دسته جمعی به اسلام گرویدند. با گرایش دسته جمعی ترک‌ها به اسلام، اولین آثار تولید شده تحت تأثیر دین اسلام در دوره سلجوقیان بزرگ، قراخانیان و چاگاتای شکل گرفت. در واقع در بازه قرن دهم که ترکان به طور دسته جمعی مسلمان می‌شوند و قرن سیزدهم که سرآغاز شکل تازه‌ای از ادبیات است، اولین آثار ادبی نگاشته شده تحت تأثیر فرهنگ اسلامی در قالب ادبیات دوره گذار شکل می‌گیرد. از آن پس دوران تازه‌ای ادبیات ترکیه تحت تأثیر زبان عربی و فارسی و فرهنگ اسلامی با عنوان «ادبیات دیوان» به طور موثر و با ویژگی‌ها و قواعد منحصر به فردش از قرن سیزدهم آغاز می‌شود و تا قرن نوزدهم ادامه می‌یابد از سوی دیگر «دوره ادبیات شفاهی» پیش از اسلام، تحت عنوان «ادبیات عامیانه» با تغییرات جزئی تحت تأثیر فرهنگ اسلامی، به رشد خود ادامه می‌دهد. به عبارت دیگر «ادبیات عامیانه» تبدیل به شکل جدید ادبیات پیش از اسلام شده و تحت تأثیر تمدن اسلامی ادامه می‌یابد. (کوکن و حسن حسین: ۲۰۲۰)

حماسه ساتوک بوگرا خان که درباره مبارزات حاکم قراخانیان، اولین دولت مسلمان ترک، با غیر مسلمانان نگاشته شده بود اولین حماسه‌ای است که با درک و تأثیر از دیدگاه اسلامی شکل گرفت و به وقایع رخ داده در محور جنگ‌های مسلمانان و کفار پرداخت. بعد از آن حماسه ماناس با حفظ ردپای حماسه‌های قدیمی ترکان به مبارزه دلاوری به نام مناس با کفار پرداخت. این حماسه که کاملاً به صورت منظوم سروده شده، طولانی‌ترین حماسه جهان با بیش از چهارصد هزار بیت است. در ادامه در میان ترکان مغولی حماسه چنگیزخان شکل گرفت که اگر چه مورد علاقه ترکان غرب نبود اما بخشی از تاریخ ترکیه را به تصویر می‌کشد و با رجوع به آن می‌توان حقایق تاریخی مانند حمله مغولان به آناتولی و ویرانی آن، ویرانی بغداد و غیره را بررسی نمود. در این مورد حماسه‌ی تیمور در منطقه‌ی کریمه نیز این گونه است (انجمن تورک ادبیاتی، ۲۰۰۷). حماسه دیگری که در این میان اهمیت دارد و بخشی از تاریخ ترکیه را نمایش می‌دهد حماسه بطل قاضی است که به تهاجمات ترک‌ها و اعراب مسلمان به آناتولی و درگیری با بیزانسی‌ها در قرن نهم می‌پردازد. بطل قاضی در مبارزات خود برای گسترش اسلام با قدرت‌های خارق‌العاده‌ای

مانند جادوگران، غول‌ها و همچنین انسان‌ها مبارزه می‌کند. در این زمینه حماسه‌ی دانشمند قاضی نیز که به فتح برخی شهرهای آناتولی می‌پردازد، دارای اهمیت است (انجمن تورک ادبیاتی، ۲۰۰۷).

۲-۳- ادبیات پایداری ترکیه در عصر نوسازی

بعد از فروپاشی دولت عثمانی فرهنگ ترکی در عصر نوسازی تحت تاثیر تمدن غرب قرار گرفت و نهادهای سیاسی، اجتماعی، فرهنگی ترکیه شخصیت اروپایی پیدا کردند. ساختار فکری شاعران و روشنفکران دستخوش دگرگونی شد و این دگرگونی باعث گشت که جامعه روشنفکری به فکر رقابت ترکیه با اروپا بیفتد. در واقع در این دوران ترکیه در کنار الگوگیری از غرب دچار نوعی غرب‌گریزی و پانترکیسم نیز شد که حاصل رقابت با غرب بود. چنین اتفاقی باعث شد زندگی ادبی اهالی فرهنگ در طول دوره‌ای چهل تا پنجاه ساله هویت تازه‌ای کسب کند. در این دوران ترکیه جنگ‌های مختلفی را تجربه می‌کند که همگی بر ادبیات تاثیرات قابل توجهی گذاشته‌اند و در شکل‌گیری هویت تازه هنر ترکیه موثرند (هارون دومان، ۲۰۰۹: ۴۴).

۲-۳-۱. «۱۸۲۸-۱۸۲۹» جنگ عثمانی و روسیه

جنگ عثمانی و روسیه که در سال ۱۸۲۸ رخ داد در بسیاری از منظومه‌های حماسی مورد توجه شاعران قرار گرفت و بر ادبیات عامیانه نیز تاثیر گذاشت. در واقع اشعار در پیوند با این جنگ ترکیبی از شعر دیوان ترکیه (شعر کلاسیک) و شعر عامیانه آن‌هاست و تاریخ گسترده فرهنگ عامیانه را نشان می‌دهد. علاوه بر این می‌توان در آن‌ها مفاهیم غنی دینی و حضور عناصر جغرافیایی را مشاهده نمود. در این اشعار احساس نفرت شاعران در برابر حملات مداوم روسیه منعکس شده‌است و در کنار آن می‌توان غلبه نوعی نگرش ملی‌گرایانه، پررنگ بودن روح ترکی و عطش پیروزی را مشاهده کرد.

از جمله نمونه شعری سروده شده در این دوران می‌توان «افسانه‌ای» را نام برد که شاعری با نام مستعار (آهو) آن را نگاشته است. در این شعر علاوه بر حضور سربازان ترک، از قهرمانان تاریخی و مقدس ترکیه نیز نام برده می‌شود. در ضمن مضامین دینی و معنوی را نیز می‌توان در این افسانه مشاهده کرد. علاوه بر آهو شاعر دیگری به اسم «بایورتلو» نیز با الهام از بلایای جنگ آثاری در این زمینه خلق می‌کند که بسیار برجسته است (همان: ۴۷).

۲-۳-۲ «۱۸۵۳» جنگ کریمه

جنگ کریمه بازتاب گسترده‌ای در ادبیات ترکیه دارد. این جنگ که در اکتبر ۱۸۵۳ بین امپراطوری روسیه و امپراطوری عثمانی به علاوه فرانسه و بریتانیا رخ داد تا سال ۱۸۵۶ ادامه داشت و نهایتاً با امضای پیمان پاریس پایان یافت. در ادبیات ترکیه انعکاس جنگ کریمه به همراه احساسات پیروزمندانه است و غرور و شادی حاصل از پیروزی موضوع این شعرهاست (گران، ۲۰۱۳: ۴۶). البته باید گفت که بازتاب جنگ کریمه بیشتر از طریق مطبوعات صورت گرفته است و بعدها اسناد و مکاتبات مربوط به آن در دو جلد جمع‌آوری شد. باوجود این شاعران بسیاری این جنگ را در اشعار خود منعکس کرده‌اند. از جمله عاشیق‌ها که در میان آن‌ها به عنوان مثال می‌توان به عاشیق‌هایی مثل: عاشیق راووزی، عاشیق ابراهیم، عاشیق افکاری، بز می و عاشیق سوروزی اشاره کرد. در این میان عاشیق حیالی حماسه‌ای بیست و هفت بیتي شبیه به شعر آهو که قبلاً درباره آن صحبت شد، سروده است. علاوه بر او عاشیق سوروزی نیز حماسه‌ای پرداخته است که در آن به بالا بردن روحیه ترک‌ها و برتری دادن به سربازهای ترک پرداخته شده و در مواردی نیز شاعر تحقیر دشمن را رقم زده است. این حماسه دارای زبانی روشن است و از لحن و بیان عامیانه نیز سود می‌جوید. علاوه بر این دو حماسه، حماسه‌های دیگری مثل حماسه‌ی روسی عاشیق سلیمی، حماسه‌ی افلاکی و ... نیز به جنگ کریمه می‌پردازند. همچنین جنگ کریمه موضوع بسیاری از آهنگ‌های محلی نیز بوده است. در این آهنگ‌ها به مهاجرت حاصل از جنگ پرداخته شده. به علاوه در این باب شاعرانی مانند ضیا پاشا، حمید یورداکول و مهمت یورداکول نیز اشعاری سروده‌اند (هارون دومان، ۲۰۰۹: ۵۲).

۲-۳-۳ «۱۸۷۷-۱۸۷۸» جنگ مسکویت (جنگ عثمانی - روسیه)

جنگ مسکویت که فروپاشی دولت عثمانی را تضمین کرد، یکی از مهم‌ترین مباحثی است که می‌توان به آن پرداخت. این جنگ زخم‌های عمیقی بر افکار عمومی گذاشت و به طور گسترده در ادبیات انعکاس یافت. در ابتدا می‌توان شاعرانی مثل نامک کمال، معلم ناچی (۱۸۵۰-۱۸۹۳)، معلم فیضی (۱۸۴۲-۱۹۱۰)، حسینروچی (م. ۱۹۰۲)، سلیمان نظیف (۱۸۷۰-۱۹۲۷) و علی اولوی را نام برد که درباره این جنگ شعر سروده‌اند. رد پای این جنگ را در ادبیات عامه و در آهنگ‌های محلی نیز می‌توان مشاهده کرد. شاعران بسیاری تجربیات و خاطرات خود درباره این جنگ را به

شعر تبدیل کرده‌اند و علی‌الخصوص به موضوع مهاجرت مردم بعد از بمباران روس‌ها پرداخته‌اند (هارون دومان، ۲۰۰۹: ۶۰).

۲-۳-۴- «جنگ تسالی ۱۸۹۷»

جنگ تسالی در سال ۱۸۹۷ بین ترکیه و یونان شکل گرفت و با پیروزی ترک‌ها پایان یافت. البته این پیروزی بیش از آن که در حوزه نظامی باشد در حوزه سیاسی بود. این جنگ هم مانند جنگ‌های دیگری که از آن‌ها نام برده‌شد در ادبیات ترکیه و بخصوص ادبیات عامه به تصویر کشیده شده‌است. افرادی مثل شیخ کایسری، شیخ صفوت و شیخ محمد از جمله شاعران ادبیات عامه‌اند که به این جنگ پرداخته‌اند و بخصوص با سخن گفتن از امپراطوری عثمانی در این اشعار، ملی‌گرایی و رگه‌های پانترکیسم را به خوبی نشان داده‌اند. علاوه بر این شاعران، افرادی مثل توفیق فیکرت و رجایی زاده و محمود اکرم نیز درباره جنگ تسالی شعر سروده‌اند. البته اشعار توفیق فیکرت را نمی‌توان به طور مستقیم به این جنگ مربوط کرد؛ اما می‌توان گفت که شعر (غزه‌های حسن) او مستقیماً به جنگ تسالی بر می‌گردد. او در اشعار خود به مضامین مختلفی مثل غرور ملی و افتخار به ترک بودن، تصاویر سربازان در جنگ، جانبازان، شهادت، الهام از تاریخ و قهرمانان تاریخی، پرچم و وطن و آسیب‌های اجتماعی جنگ پرداخته است (هارون دومان، ۲۰۰۹: ۶۸). و قابل توجه این که تمام این مضامین را ما از مولفه‌های شعر پایداری می‌دانیم.

از دیگر شاعران این دوران می‌توان نکت بیرینچی را نام برد با شعرهایی مثل: "آگاهی و غرور ترکی"، "جنگ نقاشی‌ها"، "تصاویر سربازان"، "غزه، جانبازان و جانبازان"، "شهادت"، "برگرفته از تاریخ" الهام، پرچم و پرچم، "زخم‌های اجتماعی ناشی از جنگ" (گران، ۲۰۱۳: ۶۶). علاوه بر آنچه بیان شد باید گفت شعرهایی که در ابتدای جنگ تسالی و اندکی پیش از آن سروده شده‌اند هدفشان ایجاد انگیزه در سربازان ترک بوده‌است؛ اما پس از جنگ تسالی شاعران به ستایش قهرمانان و وصف لذت پیروزی می‌پردازند.

۲-۳-۵- «جنگ بالکان ۱۹۱۲»

جنگ بالکان که در سال ۱۹۱۲ رخ داد مربوط به حمله کشورهای بلغارستان، یونان، مونته‌نگرو و صربستان به امپراطوری عثمانی است. این کشورها برای آزاد کردن هم‌نژادان خود که تحت سلطه امپراطوری عثمانی زندگی می‌کردند، به منطقه بالکان حمله کردند و در نهایت با برقرار کردن پیمان پاریس به حاکمیت عثمانی در این ناحیه پایان دادند. اشعار متعددی درباره این جنگ سروده

شده است. این اشعار در طول جنگ، شرکت در جبهه را تشویق می‌کردند و حس انتقام جویی و نفرت از دشمن را در دل مخاطبان بیدار می‌نمودند، اما در پایان جنگ به خاطر شکست ترک‌ها و مهاجرت مردم از منطقه بالکان (اندوه ترک خانه) در شعرها منعکس می‌شود. علاوه بر اندوه مهاجرت، مشکلات پناهندگان ترک نیز مورد توجه شاعران قرار می‌گیرد. به علاوه این موضوعات در آثار شاعرانی مثل مهمت آکیف، ضیا گوک آلپ، عمر سیف‌الدین، حمدالله صوفی و رجب وحی نشانه‌هایی از درگیری‌های قومی موجود در این جنگ نیز دیده می‌شود که در نوع خود قابل توجه است (گران، ۲۰۱۳: ۱۱۳).

۲-۳-۶ «۱۹۱۴-۱۹۱۸» جنگ جهانی اول

شعر ترکی عموماً دارای ساختاری یک پارچه است و همیشه در دوره‌های زمانی خاص، شاعران پیرو دیدگاه‌های مشخص و یک پارچه‌ای بوده و رویکرد سیاسی خاص همان دوره را در شعرشان منعکس می‌کرده‌اند. با این وجود که پیش از این نیز جنگ و اتفاقات تاریخی در شعر ترکیه جلوه پیدا می‌کرد اما تا قبل از جنگ جهانی اول و پیش از آغاز دوران مشروطه در ترکیه، اکثر شاعران ترک رویکرد هنر در خدمت هنر را پیش گرفته بودند. در این دوران شاعرانی حضور داشتند که جامعه و اتفاقات اجتماعی را همراهی نمی‌کردند؛ شاعرانی که برای جنگ نمی‌نوشتند و از آن تاثیر نمی‌پذیرفتند؛ اما با رخ دادن جنگ جهانی اول و پس از آن وقوع جنگ استقلال ترکیه، مضامین سیاسی و ملی و اجتماعی بسیار برجسته شد و در پیش زمینه قرار گرفت. از این رو ادبیات مدرن ترکیه، که عمدتاً شامل شعر بود تا نثر، تبدیل به ابزاری برای انتشار دادن اتفاقات جنگ جهانی اول شد. این شعرها که شعر جبهه و شعرهایی برای توصیف قهرمانی‌ها هستند، ابتدا حوزه‌ای از تاریخ را به وجود آوردند که بر اساس هویت مسلمانان و جهاد علیه مسیحیان اشغال‌گر شکل گرفته بود و در واقع هنوز جلوه‌گر دیدگاه‌های دوران ادبیات اسلامی ترکیه بود. در شعرهای جوانان که درباب جنگ جهانی اول و جنگ استقلال سروده شده بود، نقوش و ارزش‌های سنتی به عنوان شکل و مضمون غالب خود را نشان می‌داد. هنوز شعر جنگ شامل مضامینی مثل شهادت، جهاد، تضاد کافر و مسلمان و ... بود. علاوه بر این یکی از مضامین برجسته در این دوران ستایش قهرمانان دوران کلاسیک و قهرمانان تاریخی ترکیه پیش از جنگ جهانی اول بود و می‌شد رد پای این قهرمانان ملی-دینی را در همه اشعار پایداری این دوران دید.

در واقع در این زمان ادبیات ملی ترکیه با معیارهایی که هنوز کاملاً از سنت و ادبیات عثمانی جدا نشده بود، شکل می گرفت. (دومان، ۲۰۱۸: ۱۰۲).

بی گمان باید توجه داشت که جنگ جهانی اول، مصادف با یکی از دوره‌های چند صدایی در شعر ترکیه است. در کنار شاعرانی که جنگ و قهرمانی‌ها را می ستودند، هنرمندان ضد جنگ مانند ضیا گوک آلپ، مهمت امین یوردآکول، مهمت آکیف ارسوی، عبدالله حمید طرهان و توفیق فیکرت، در شعرهایشان عقاید ایدیولوژیک مختلفی را نشان می دادند؛ درواقع در این دوران شعر ارزش محور و شعر ضد جنگ را در کنار هم داریم.

هرچند رخ دادن جنگ جهانی اول باعث شد شاعران حماسه سرا و شاعران سنتی که غالباً درک هنر برای هنر داشتند به حاشیه رانده شوند اما همچنان می شد رد پای شعر کلاسیک ترکیه را در آثار منتشر شده در این زمان دید. در این دوران اگر چه شاعرانی مثل فیکرت، آکیف و مهمت امین دیدگاه‌های متفاوت و متمایزی دارند؛ اما هیچ کدام منکر یکدیگر نمی شوند و با وجود صداهای متمایز، همگی تحت تاثیر فضای اجتماعی و اتفاقات پرشتاب تاریخی پیش می روند.

چهره‌ها

زبان‌ها

و رنگ پوستشان با هم فرق می کند

اما قساوت‌هایشان یکسان است.

(مهمت آکیف، چاناک قلعه)

در جنگ جهانی اول بهترین نمونه‌های شعری مربوط به اشعار سروده شده برای نبرد چاناک قلعه است. یکی از شاعرانی که در این حوزه شعر سروده، ادريس صبيح است که به دلیل دوره ای که آثار خود را در آن ارایه داده و شکل و محتوای این آثار، در محدوده شاعران جریان ادبیات ملی قرار می گیرد. شعر (برادر من) ادريس صبيح یکی از ماندگارترین اشعار ادبیات ترکیه است که شاعر آن را برای برادرش احمد توفیک که در جبهه‌های جنگ چاناک قلعه شهید شده، نوشته است. می توان گفت تنها همین یک شعر، او را در زمره شاعران فراموش نشدنی ترکیه قرار داده است. از دیگر اشعار مهم او می توان شعر (چاناک قلعه) را نام برد که در دوران اسارت سروده است. (اولکوتسوی، ۲۰۱۸: ۳۵).

آتشی که بیست و سه بهار را سوزاند

عجیب نیست اگر بر قلب گل‌ها داغ بگذارد

سنبل‌ها نباید پژمرده شوند

که خورشید تشنه قطره‌ای شبنم است

(ادریس صبیح؛ برادر من)

۲-۳-۷- «۱۹۱۹» جنگ استقلال

جنگ استقلال ترکیه به جنبش سیاسی و نظامی ملی‌گرایان ترک در برابر تجزیه‌امپراطوری عثمانی پس از جنگ جهانی اول گفته می‌شود. در این جنگ ملت ترکیه با رهبری مصطفی کمال آتاترک برای دفاع از پرچم و ملیت خود وارد مبارزه شدند و توانستند نظام عثمانی را برانداخته و نظامی نوین را پایه‌گذاری کنند. جنگ استقلال شروعی دوباره برای مردم ترکیه بود. شاعران ترک با این که همچنان در حسرت سرزمین‌های از دست رفته بالکان شعر می‌سرودند؛ اما با رخ دادن جنگ استقلال نوعی شور و امید جای این یاس ناشی از شکست در بالکان را گرفت. می‌توان گفت در این دوره شاعران نوعی شادی تلخ را در شعرهای خود منعکس می‌کردند؛ شادی ناشی از استقلال و تلخی ناشی از شکست در بالکان (گران، ۲۰۱۳: ۲۰۰).

۲-۳-۸- «۱۹۱۹-۱۹۲۲» جنگ ترکیه و یونان

شکست امپراتوری عثمانی در این جنگ، باعث شد آزار و اذیت مسلمانان موضوع بسیاری از شعرها شود. در اشعار مربوط به این دوران دین در درجه اول و میهن و ملت مفاهیمی هستند که بروز پیدا می‌کنند و شاعران علاوه بر توصیف محیط جنگ به یادآوری ارزش‌های مقدس می‌پردازند. در شعرهای این دوره یاس و امید را می‌توان در کنار هم دید. در این شعرها، هم سربازان ترک تجلیل می‌شوند و هم به تضعیف روحیه سربازان دشمن و نوعی رجزخوانی پرداخته می‌شود. در این دوره نگاهی کاملاً ارزشی به جنگ وجود دارد، رویکردی که از خطوط مقدم جبهه گزارش می‌دهد و خاطرات رزم و چگونگی شهید شدن افراد را بیان می‌نماید. هم‌چنین در این زمان حفظ و دفاع از ارزش‌های دینی - ملی در اولویت است (گران، ۲۰۱۳: ۸).

۲-۳-۹- «۱۹۲۰-۱۹۴۰» شعر آزاد ناظمی و سوسیالیستی

شعر سوسیالیستی نوعی شعر است که مردم و مشکلات آن‌ها را توصیف می‌کند. اشعار ناظم حکمت و رفعت ایلگاز نمونه‌هایی از این نوع شعر است. در آغاز قرن ۲۰ با توجه به جنبش‌های سیاسی و اجتماعی که هم‌زمان در سراسر جهان در حال پیشرفت بود، جنبشی ادبی تازه به وجود آمد که رئالیسم اجتماعی یا رئالیسم سوسیالیستی نامیده می‌شود. این جریان که به مشکلات

کارگران، تناقض سرمایه داری و جامعه‌ی کارگری و مشکلات آن می‌پردازد، نماینده دیدگاه هنر در خدمت اجتماع است. این جریان شعر در ترکیه از فتورسم تاثیر به سزایی گرفته است (هوکا، ۲۰۱۲: ۲).

۲-۳-۱۰ «ادبیات ترکیه در دوره جمهوری (ادبیات ناسیونالیسم)

در سال‌های (۱۹۲۳-۱۹۴۰) با تاثیر از وحدت ایجاد شده که ناشی از جنگ استقلال و اصلاحات بود، جریان ادبیات ملی ترکیه شکل می‌گیرد و هنرمندان موضوع آناتولی و ملیت را مورد توجه قرار می‌دهند. در این زمان ادبیات و هنر از فرهنگ و تمدن غرب تاثیر می‌پذیرد اما غرب‌زدگی و تسلیم در برابر غرب تقبیح می‌شود. در این دوران زندگی اجتماعی توأم با فرهنگ عامه و فولکلور در آثار ادبی بازتاب پیدا می‌کند. انعکاس مسائل اجتماعی و فرهنگ عامه در ادبیات باعث می‌شود که تمایز بین زبان نوشتاری و زبان گفتاری از بین برود (هوکا، ۲۰۱۲: ۶).

ادبیات ترکیه در این دوران شخصیت سوسیالیستی پیدا می‌کند و دارای درکی واقع‌گرایانه می‌شود. با این وجود شاعران دوران ملی تا سال ۱۹۴۰ (جنگ جهانی دوم)، هم‌چنان تحت تاثیر جنبش‌های ادبی قبلی یعنی ادبیات عثمانی و جریان‌های سنتی می‌مانند.

۲-۳-۱۱ «جنگ جهانی دوم ۱۹۳۹-۱۹۴۵»

با این که ترکیه مستقیماً به جنگ جهانی ورود نمی‌کند اما از تاثیرات جنگ آسوده نمی‌ماند. جنگ جهانی دوم که به طور غیر مستقیم جامعه و اقتصاد ترکیه را تحت تاثیر قرار می‌دهد، بر شعر نیز اثر خود را می‌گذارد. شاعران ادبیات ترکیه که به خاطر جنگ جهانی اول و جنگ استقلال با مفهوم جنگ آشنا هستند، به ویژه شاعران رئالیست-سوسیالیست نسل ۴۰ تأثیرات جنگ بر بشریت را، در اشعار خود بیان می‌کنند. وجه مشترک این شعرها ضد جنگ بودن آن‌ها و دفاع از صلح در برابر فرهنگ جنگ است. البته با وجود این اشتراک دورویکرد در شعر جنگ این دوران وجود دارد: رویکرد ایدئولوژیک (سیاسی) و نگاه انسان‌گرایانه.

رویکرد ایدئولوژیک را تنها در شاعران نسل ۴۰ ادبیات ترکیه می‌توان یافت که دارای تفکر مارکسیستی هستند و با نوشتن شعر ضد جنگ درواقع می‌خواستند مخالفت خود را با امپریالیسم و فاشیسم نشان دهند. در این رویکرد شعر کارکرد شعاری و تبلیغاتی پیدا می‌کند و زیبایی‌شناسی در درجه‌ی دوم اهمیت قرار می‌گیرد. در واقع در این رویکرد شعر به عنوان ابزاری در خدمت ایدئولوژی قرار می‌گیرد.

در رویکرد دوم که رویکرد رئالیسم-سوسیالیستی است، شاعران فارغ از توجه به ایدئولوژی خاص، نگاهی بشر دوستانه دارند و این نگاه باعث خلق اشعار ضد جنگی می‌شود که با حس اندوه توأم است و سعی دارد ویرانی‌ها، رنج‌ها و بلایای ناشی از جنگ را نشان دهد و به موضوعاتی مثل زیبایی زندگی، برادری، مردم، شر جنگ، ضرورت صلح و... پردازد. ویژگی مشترک شاعران نسل ۱۹۴۰ این است که آنها جهان بینی سوسیالیستی را در پیش گرفته‌اند. آنها دیدگاه انتقادی نسبت به اقتدار سیاسی و اداری دارند و در کنار مفاهیم ضد جنگ به مسائلی مثل: ستم سیاسی، ستم انسانی و استثمار، زندگی سخت و فقیرانه جوامع کارگری و... می‌پردازند. شاعران این نسل موقعیت‌های لحظه‌ای و چشم گیر را در قالب زبانی ساده ارائه دادند و توانستند حالات فردی خود را در چارچوب روابط سیاسی-اجتماعی ارائه دهند و همچنان که به مسائل اجتماعی، انسانی و سیاسی پرداختند از روح فردی خود نیز غافل نشدند.

اولین و مهم‌ترین نماینده شعر سیاسی-اجتماعی، ناظم حکمت است که شاعران نسل ۱۹۴۰ را تحت تأثیر عمیق خود قرار می‌دهد. او نگرش خود را علیه جنگ از طریق امپریالیسم، ضد فاشیسم، با نگرشی شعارگونه مطرح کرد. مخالفت او با امپریالیسم در نگرشش برجسته است. چنین رویکردی خاص ناظم حکمت است به طوری که ما نمی‌توانیم آن را به عنوان یک نگرش جهانی ضد جنگ ببینیم. دیدگاه‌های ایدئولوژیک شاعران نسل ۱۹۴۰ باعث شد در این دوران مضامین شعری یکسانی ایجاد شود. توجه به این مضامین باعث شد ارزش‌های زیبایی شناختی شعر، ساختار و زبان مورد غفلت واقع شود و شعری خالی از تصویر و تغزل ارائه گردد. در نتیجه شاعران این نسل با این وجود که ناظم حکمت را الگو قرار داده بودند اما نتوانستند از او پیشی بگیرند و شعری بدون عمق ارائه دادند (آتای، ۲۰۱۴: ۵۲).

از شاعران این دوران می‌توان اورهان ولی، حسن عزت، ناظم حکمت ران، سوات تاشر، نیازی آکینجی، اوغلو، جاهیت ایرگات، عمر فاروغ توپراک، اونور گوکجه، عاریف دامار، ملیح جودت، آتیلا ایلهان، مظفر تایپ اوسلو، جاهیت سیتکی، نجاتی جمالی، آسف حالت چلبی و... را نام برد. در این میان، نجاتی جمالی از جمله شاعرانی است که سبکی منحصر به فرد دارد زیرا نسبت به معضلات اجتماعی با صداقت صحبت می‌کند و مضامینی مثل آزادی، میهن پرستی و صلح در شعرهای او برجسته است. از دفترهای شعر او می‌توان آوازه‌های جنگ به جنگ را نام برد.

دیگر شاعر برجسته‌ی ترک در جنگ جهانی دوم، آتیلا ایلهان است. از آتیلا ایلهان آثار متعددی به جای مانده است که از آن جمله می‌توان کتاب «دیوار» را نام برد. او شاعری است که در واقعیت جنگ جهانی دوم زندگی کرده و نخستین شعرهای خود را با درک رئالیستی-سوسیالیستی سروده است. آتیلا ایلهان در طول زندگی هنری خود، اگرچه از نظر فرم و محتوا تغییرات متنوعی را تجربه کرده است، اما او همیشه درک رئالیستی-سوسیالیستی خود را حفظ نموده و مخالفت آشکاری با امپریالیسم داشته است. ایلهان اشتراکات فراوانی با شاعران نسل ۴۰ دارد اما از نظر غنای تصاویر و احساسات با آنها متفاوت است.

در دوران جنگ جهانی دوم شاعران متعددی را می‌توان نام برد. معرفی تمام این شاعران از حوصله‌ی این پژوهش خارج است اما بهتر است در این میان به عنوان آخرین نمونه از آصف حالت چلبی نیز نام برده شود که شعرش رویکردی عرفانی داشت و با سبک خاص خود به جنگ جهانی دوم می‌پرداخت (شاهان، ۲۰۱۴: ۳۸۱).

۲-۳-۱۲. جریان شعری غریب و جنگ جهانی دوم

در سال‌های جنگ جهانی دوم شعر ترکیه تحولات مهمی را تجربه کرده است. اورهان ولی، اوکتای فعت و ملیح جودت جریان شعری غریب را راه‌اندازی می‌کنند که در ادبیات ترکیه بسیار با اهمیت است. این سه شاعر به طور مستقیم یا غیر مستقیم از جنگ جهانی دوم تاثیر گرفت‌ه‌اند. در این شعرها تأثیرات جنگ جهانی در زندگی اجتماعی و درد و بلایای ناشی از آن مورد بحث قرار گرفته و مشکلات ناشی از جنگ و فجایع انسانی با سبکی طنز آمیز و سیاه، منحصر به اورهان ولی، مورد انتقاد قرار گرفته است. اورهان ولی با نگاهی انسانی درباره جنگ سخن می‌گوید و شاعری ضد جنگ است. این ضد جنگ بودن فقط ضدیت با جنگ جهانی دوم نیست، بلکه جنگ را به عنوان یک کلیت مورد نقد قرار می‌دهد.

۲-۳-۱۳. ادبیات ضد جنگ

همان طور که پیش از این نیز اشاره شد ادبیات ضد جنگ در ترکیه بسیار برجسته است. پس لازم است به طور ویژه در کنار بررسی دوره‌های مختلف شعر جنگ در ادبیات ترکیه به شعر ضد جنگ نیز پرداخته شود. در ادبیات ترکیه بعد از ناظم حکمت و توفیق فکرت، به سرعت موج ادبیات ضد جنگ ایجاد شد و شاعران فراوانی مثل گولتن آکین، سونای آکین، اوزدمیر آساف، فکیر بای کورت، آتائول بهرام اوغلو بایکورت، نجاتی جومالی، فاضل حسنو داغجالار، اریف

دامار، توفیق فیکرت، رفعت ایلگاز، جاهیت کولبی، اونات کوتلار، جاهیت کارگات، عزیز نسین، اوکتای رفعت، تحسین ساراچ، کیکو تامر، اوغوز تانسل، افشار تموچین، ودات ترکالی، مظفر تایپ اوسلو، مهمت یاسین و علی یوجه به این جریان پیوستند. (کول، ۲۰۱۴: ۲۶۹)

در این شعرها، شاعران شوق خلق جهانی را دارند که تحت سلطه برادری، برابری و صلح و سازگاری است. بر این اساس این شاعران در شعرهایشان جنگ را بی معنی دانسته و از هزینه‌های سنگین مادی و معنوی آن انتقاد می‌نمایند و به زندگی افراد در دوران جنگ می‌پردازند. ادبیات ضد جنگ ترکیه پیش از هر چیز واقعیت‌های تلخ جنگ را نشان می‌دهد و به زندگی قربانیان جنگ می‌پردازد؛ قربانیانی که آسیب‌های برگشت ناپذیر دیده‌اند.

برای یک سرباز معمولی، جنگ حکم وظیفه، فداکاری و قهرمانی دارد. چنین سربازی فکر نمی‌کند که به شخص «دیگری» که از نظر او دشمن است آسیب می‌رساند و به زندگی او پایان می‌دهد. گفتمان‌های مبتنی بر جنگ باعث می‌شوند سربازان و جامعه‌ی درگیر نتوانند از نظر انسان دوستانه جنگ را ببینند و زیر سوال ببرند. در حین جنگ معمولاً ابعاد اخلاقی و خشونت‌آمیز جنگ در گفتمان‌های اجتماعی مطرح نیست. جامعه و روشنفکران در این برهه زمانی، گفتمان‌هایی را تولید می‌کنند که جنگ و پایان زندگی بشر را مشروعیت می‌بخشد. در حین تولید این گفتمان‌ها، از منطق و استراتژی گفتاری خاصی استفاده می‌شود. در این حالت، کشتن دشمن که امنیت فرد، جامعه و وطن را تهدید می‌کند، وظیفه تلقی می‌شود. سربازان نیز با این تصور در برابر دشمن می‌جنگند. بنابراین این گفتمان پایان زندگی شخص مقابل را در نظر جنگجویان عادی جلوه می‌دهد. در گفتمان‌های جنگ، ویژگی‌های مختلفی به دشمن نسبت داده می‌شود. دشمن را گاهی با حیواناتی که زندگی انسان را تهدید می‌کنند، مقایسه می‌نمایند و گاهی اوقات با انسان‌های بدوی که از تمدن آگاهی ندارند. مثلاً تشبیه دشمن به دیو، بربر، هیولا، کفتار و ... جزو این موارد است.

در این میان سربازان و شاعرانی بوده‌اند که این تشبیهات را زیر سوال می‌برند و با گفتمان حامی جنگ که کشتن دشمن را تقدیس می‌کند و در پی تشویق مردم به شرکت در جنگ است، مخالف هستند. برخی از این شاعران خود در جنگ شرکت داشته‌اند و شاهد کشته شدن بسیاری از سربازان در جنگ بوده‌اند؛ اما این شاعران به جای گفتمان غالب دوران جنگ که گفتمانی ارزش

محور و حامی جنگ است؛ گفتمان ضد جنگ را توسعه می‌دهند. در این گفتمان، بعد بشردوستانه جنگ برجسته است و بر خشونت و وحشیگری که جنگ به وجود می‌آورد، تمرکز می‌شود. اعتقاد و اندیشه‌ای که در گفتمان ضد جنگ، شاعر می‌خواهد به مخاطب القا کند، این است که جهانی بدون جنگ ممکن و ضروری است. شعر ضد جنگ خواننده را با علل جنگ رو به رو می‌کند و مفهوم واقعی جنگ را بازگو کرده، علل تشدید آن را بیان می‌نماید. هدف اصلی این شعرها این است که در خواننده این آگاهی را ایجاد کند که زندگی در جهانی آرام و عادلانه به نفع همه خواهد بود. این شعرها اشتیاق مردم را برای ایجاد جهانی که در آن چنین آگاهی به عمل تبدیل شود برمی‌انگیزد و برای رسیدن به چنین منظوری به بیدار کردن سرشت و تفکر مشترک انسان‌ها می‌پردازد. (کول، ۲۰۱۴: ۲۷۲)

یکی از موضوعات محوری در اشعار ضد جنگ، قربانی شدن کودکان است. کودکان که بی گناه ترین قربانیان جنگند نمادی از آینده هر ملتی هستند. قربانی شدن کودکان یعنی قربانی شدن آینده یک کشور و از بین رفتن تمام امیدها و آرزوها:

مامان!

من به این فروشگاه اسباب بازی نمی‌روم

در آنجا توپ، هواپیما و تانک است

من عاشق اسب شاخدارم هستم

لگد نمی‌زند و گاز نمی‌گیرد

می‌خواهم زندگی کنم

مامان!

من وارد این فروشگاه اسباب بازی نمی‌شوم

در آنجا توپ، قایق، تانک است.

(کاهیت ایرگات)

یکی از مفاهیمی که هر از گاهی در شعرهای ضد جنگ به کار می‌رود، مفهوم «کودک سرباز» است. سربازان کم سن و سالی که هنوز مفهوم زندگی و مرگ را نمی‌دانند و ایدئولوژی حاکم بر جنگ را نمی‌شناسند ولی به خاطر غلبه روح حماسی در دوران جنگ، تفنگ به دست می‌گیرند و

به میدان می‌روند. بدین گونه، کودکانی که سرمایه انسانی یک ملتند و وظیفه هر حکومتی حفظ امنیت و رفاه آنهاست، جانشان را در جنگ از دست می‌دهند:

"پسرک موبوری که به جنگ رفته ای

دوباره همینقدر زیبا برگرد

بوی دریا بر لبهایت

و نمک بر مژه‌هایت

پسرک موبوری که به جنگ می‌روی

دوباره همین قدر زیبا برگرد

(اورهان ولی؛ رفتن به جنگ)

وقتی کلمات «جنگ» و «کودک» در کنار هم در یک زمینه ادبی استفاده می‌شود، بدون شک یکی از اولین نام‌هایی که به ذهن خطور می‌کند، ناظم حکمت است. ناظم حکمت در شعرهایش به خواننده هشدار می‌دهد که کودکانی که آینده و سرنوشت بشریت را می‌سازند، ممکن است در جنگ بمیرند. این کودکان به خاطر فن‌آوری‌های جنگی در حال توسعه و استفاده از بمب اتم، جانشان را از دست می‌دهند و نتیجه مرگ آنان جز نابودی و تباهی آینده بشر نخواهد بود. به جز مرگ کودکان، بمب اتمی مورد استفاده در جنگ جهانی دوم و نتایج مخرب آن عاملی در تقویت گفتمان ضد جنگ است که در شعر ناظم حکمت نیز بروز پیدا کرده است. در این زمینه شعرهایی مثل «اجازه ندهید ابرها انسان بکشند»، «ماهگیر ژاپنی» و «دختر بچه» را از ناظم حکمت می‌توان نام برد. البته باید گفت اگر چه ناظم حکمت برداشت انسان‌گرایانه و ضد جنگ دارد با این حال، از صمیم قلب از مبارزه مردم استثمار شده علیه قدرت‌های امپریالیستی برای کسب استقلال خود حمایت می‌کند.

آن که بر درها می‌گوید منم

که بر درها یکی یکی می‌گویم و نمی‌بینیدم

مرده‌ها را که نمی‌توان دید

ده سال می‌گذرد که در هیروشیما مرده‌ام

در این ده سال دختری هفت ساله مانده‌ام

کودکان مرده بزرگ نمی‌شوند

گیسوانم آتش گرفت و چشمانم سوخت

جزغاله شد

مشتی خاکستر شدم که به هوا پاشید

دیگر هیچ از شما نمی خواهم

دختری که خونس سوخته، آبنبات قندی نمی خورد

بر درهائیان می گویم

که امضا بدهید و کودکان نمیرند

نمیرند و آبنبات قندی بخورند

(ناظم حکمت)

۲-۳-۱۴- «۱۹۶۰-۱۹۸۰» جنبش جدید شعر سوسیالیستی

به خاطر آزادی ارائه شده توسط قانون اساسی در سال ۱۹۶۱، شاعران این نسل تحت تاثیر فضایی قرار می گیرند که انتشار کتاب های ناظم حکمت آزاد شده و مجلات سیاسی به طور گسترده ای خوانده می شود. شاعران ریالیست سوسیالیست که فلسفه مارکسیستی را در پیش گرفتند و بیشتر بر سیاست های اجتماعی و معاصر متمرکز بودند و شعرهایی بودند که سعی داشتند مشکلات مردم در طبقه ی کارگر را از منظر سیاسی آشکار کنند. شاعرانی مثل آتاول بهرام، عصمت اوزل، اوزکان مرت و.... در شمار این جنبش به حساب می آیند. بعد از این جریان، نعلهی شعر سوسیالیستی پست مدرن شکل می گیرد که تا سال ۱۹۷۰ ادامه دارد. (هوکا، ۲۰۱۲: ۸)

۳- نتیجه گیری

۱- ادبیات ترکیه جریان های متعدد فراوانی را تجربه کرده است، از آن جمله می توان دو جریان مهم ناسیونالیستی و رئالیسم سوسیالیستی را نام برد که همواره در ترکیه مورد توجه شاعران و نویسندگان بوده اند.

۲- شاعران ترکیه بعد از گذر از دوران مشروطه و جنگ جهانی اول خود را به طور کامل از ادبیات عثمانی جدا کرده اند و از ادبیاتی ارزش محور تبدیل به ادبیاتی انسانی، واقع گرا و ضد جنگ شده اند.

۳- آنچه در ادبیات ترکیه مهم است انسجام و یک دستی موجود در آن است؛ به نحوی که همواره می‌توان برای شاعران متعدد سویه‌ای مشترک و یکسان در نظر گرفت و جهت‌گیری فکری و هنری آن‌ها را در قالب‌های کلی و منسجم تعریف کرد.

۴- در ادبیات ترکیه شاعران بزرگی مثل ناظم حکمت، اورهان ولی، آتیلا ایلهان و... توانسته‌اند به عنوان الگوهای ادبی مناسب نگاهی انسانی، جامعه‌گرا و ضد جنگ را بین شاعران ترک تثبیت کنند و باعث شوند ادبیات ترکیه همواره محفلی برای نمود والاترین مفاهیم باشد و با بیداری و هشیاری تمام، نسبت به آنچه در جهان و برای انسان رخ می‌دهد حساسیت نشان دهد.

فهرست منابع

منابع فارسی

- سنگری، محمدرضا. (۱۳۸۳). **ادبیات پایداری**، چاپ شده در شعر، ش ۳.
- سعیدی، مهدی. (۱۳۹۵). **ادبیات داستانی جنگ در ایران**. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی.
- زواری رضایی، اکبر. (۱۳۹۲). **جایگاه ادبیات ترکی در جهان**.
- محسنی‌نیا، ناصر. (۱۳۸۸). مبانی ادبیات مقاومت معاصر ایران و عرب، نشریه ادبیات پایداری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، سال اول، شماره اول، صص ۱۴۴-۱۵۸.

ب. منابع لاتین

- Atay, Ayshe. (2014). "A Comparative Study of War in the Poetry of Nazım Hikmet and Rasul Rozbeh." Proceedings of the International Symposium on War and Literature, Sakarya University, Turkey.
- Doman, Harun. (2018). War Literature. Journal of Turkish Language and Literature.
- Donmaz, Erdem. (2014). "Representation of Greeks as Enemies in the Poetry of Ziya Gökalp." Proceedings of the International Symposium on War and Literature, Sakarya University, Turkey.

- Gören, Behanur. (2013). The Balkans in Turkish Poetry from the Tanzimat Era to the Republic. Department of Turkish Language and Literature, Hacettepe University.
- Kor Alp, Salih & Doman, Haluk. (2009). New Sources in Turkish Literature (War and Literature). International Journal of Turkish Language, Literature, and History, Winter Edition.
- Kül, Erdogan. (2014). "Anti-War Discourse in Turkish Literature." Proceedings of the International Symposium on War and Literature, Sakarya University, Turkey.
- Literary Studies on Turkey. Available at <http://azrurmia-turkiye.blogfa.com/post/370115>
- Mohseni Nia, Naser. (2009). "Foundations of Contemporary Resistance Literature in Iran and the Arab World." Journal of Resistance Literature, Faculty of Literature and Humanities, Shahid Bahonar University of Kerman, Vol. 1, No. 1, pp. 144-158.
- Saglam, Ayshe. (2014). "A Glimpse into War in the Poetry of Yahya Kemal." Proceedings of the International Symposium on War and Literature, Sakarya University, Turkey.
- Shahan, Hordania. (2014). World War II in Turkish Literature. Proceedings of the International Symposium on War and Literature, Sakarya University, Turkey.
- Shaker, Omar. (2018). The Narratives of Çanakkale in Turkish Literature.
- Turkish Epics After the Adoption of Islam. Available at <https://www.turkedebiyati.org/islamiyetin-kabulunden-sonraki-turk-destanlari>